

Bibliografia

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

BORYCHOWSKI M., CZYŻEWSKI B.: **Rozwój sektora biopaliw ciekłych w Polsce i w Niemczech. Determinanty ekonomiczne i uwarunkowania instytucjonalne.** – PWN, Warszawa 2017, 228 s.

Częściowym rozwiązaniem globalnych problemów ziemi, a zwłaszcza wzrostu zapotrzebowania na energię i postępującej degradacji środowiska, może być rozwój sektora odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw ciekłych. Do produkcji tego typu paliw wykorzystywane są rośliny zbożowe, buraki, trzcina cukrowa i rośliny oleiste. Na rozwój sektora biopaliw ciekłych wpływają czynniki gospodarcze, polityczne, środowiskowe i społeczne, ale determinanty ekonomiczne skutkujące oddziaływaniem produkcji biopaliw na rynki surowców rolnych i ich ceny odgrywają główną rolę. Autorzy monografii podjęli się identyfikacji czynników związanych z sektorem biopaliw ciekłych, rynkami rolnymi i otoczeniem makroekonomicznym, które determinują zużycie oraz produkcję biopaliw w Polsce i Niemczech. W teoretycznej części publikacji przedstawiono przesłanki interwencjonizmu w gospodarce i rolnictwie wynikające z zawodności mechanizmu rynkowego. Wskazano czynniki determinujące podaż, popyt i ceny na rynkach rolnych w kontekście sektora biopaliw. Określono ekonomiczne, instytucjonalno-polityczne i środowiskowe przesłanki rozwoju sektora biopaliw na świecie i w UE, ze szczególnym uwzględnieniem Polski i Niemiec. Zdefiniowano ekonomiczne i środowiskowe zagrożenia związane z rozwojem produkcji biopaliw. Część empiryczna monografii, prezentująca metodykę i skonstruowane modele ekonometryczne, pozwala na identyfikację współzależności zachodzących na rynkach surowców rolnych z sektorem biopaliw. Wyjaśnia znaczenie handlu zagranicznego produktami rolnymi oraz biokomponentami dla sektora biopaliw. Stwierdza, w jakim stopniu o produkcji i zużyciu biopaliw decydują mechanizmy rynkowe, czyli relacje podaż-popyt. Identyfikuje znaczenie otoczenia makroekonomicznego dla produkcji i zużycia biopaliw ciekłych. Końcowym elementem jest prognoza zużycia i produkcji biopaliw ciekłych w Polsce i Niemczech.

(M.M.)

MALCHART-MICHALSKA D.: **Pionowa koordynacja transakcji w rolnictwie. Teoria i praktyka kontraktów rolnych.** – Difin, Warszawa 2018, 289 s.

Problem badawczy przebiegu transakcji w rolnictwie jest mało znany w literaturze polskiej, a stanowi ważne i aktualne zagadnienie, ponieważ kontrakty w istotnym stopniu regulują zachowania podmiotów uczestniczących w wymianie i wpływają na sposób, w jaki dochodzi do zawarcia transakcji. Lukę badawczą w tym zakresie wypełnia omawiana publikacja, której autorka stawia sobie za cel identyfikację form pionowej koordynacji transakcji między grupami producentów rolnych a ich pierwszymi odbiorcami i weryfikację hipotezy badawczej, że kontrakty rolne z formułą „cena stała” są dominującą formą pionowej koordynacji transakcji. W dwóch pierwszych rozdziałach o charakterze teoretycznym zaprezentowano podstawowe założenia i terminologię ekonomii instytucjonalnej oraz uzasadniono jej przydatność do badań nad rolnictwem. Przedstawiono także założenia i części składowe teorii kontraktów, ze szczególnym podkreśleniem kosztów transakcyjnych, powiązań kontraktowych oraz istoty i znaczenia kontraktów rolnych. W części empirycznej monografii zaprezentowano metodykę badań własnych przeprowadzonych w 2014 roku na próbie 247 grup producentów rolnych i 1377 umów transakcyjnych. Omówione zostały uzyskane wyniki badań, które pozwoliły na identyfikację pionowej koordynacji transakcji między grupami producentów oraz ich pierwszymi odbiorcami, analizę elementów kontraktów w kontekście koordynacji produkcji i ryzyka, motywowania oraz kosztów transakcyjnych. Określono i oceniono współzależności między zastosowaną formułą cenową a rodzajem branży oraz między poziomem uzyskanej ceny a korzyściami i zagrożeniami związanymi z kontraktami. Monografia oprócz dużej wartości naukowej ma znaczenie dla kształtowania polityki rolnej oraz rynku rolno-spożywczego. (M.M.)

STEFKO O., ŁĄCKA I.: **Analiza ekonomiczna przedsiębiorstw agrobiznesu.** – Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2017, 253 s.

W warunkach globalizacji współczesnej gospodarki agrobiznes, jako rozbudowany i złożony jej element, podlega relacjom podaży-popytu rynku, nasilającej się konkurencji międzynarodowej, rosnącym oczekiwaniom jakościowym i efektywnościowym. Musi być zatem tak zarządzany, by decyzje podejmowane w zakresie bieżącej i przyszłej działalności przedsiębiorstw pozwoliły realizować zamierzone cele. Prowadzenie analiz ekonomicznych w podmiotach sektora rolno-żywnościowego, w tym w towarowych gospodarstwach rolnych, daje narzędzia do oceny realizowanych działań i planowanych przedsięwzięć. W publikacji przedstawiono metody i techniki opisu oraz diagnozowania procesów, zjawisk i stanów ekonomiczno-finansowych w przedsiębiorstwach agrobiznesu. Wskazano na możliwości wykorzystania instrumentów analizy ekonomicznej do podejmowania racjonalnych decyzji przez menadżerów przedsiębiorstw czy właścicieli gospodarstw rolnych. W kolejnych rozdziałach monografii omówiono następujące zagadnienia:

- pojęcie, struktura działowo-gałęziowa i złożoność relacji między elementami w agrobiznesie;
- możliwości wykorzystania analizy ekonomicznej w przedsiębiorstwach, w tym w gospodarstwach rolnych;
- proces produkcyjny, jego pomiar, ustalenie struktury asortymentowej i analiza jakości;
- analiza sytuacji majątkowej przedsiębiorstwa, zasobów ludzkich i finansowych;
- istota, przedmiot i zakres analizy finansowej, metody pomiaru efektywności i kondycji bilansowej przedsiębiorstwa;
- metody oceny efektywności inwestycji z uwzględnieniem ich specyfiki w gospodarstwach rolnych.

Podkreślono, że metodologia analizy ekonomicznej jest ciągle rozwijana i modyfikowana w zależności od zmian zachodzących w otoczeniu i w samych jednostkach gospodarczych. (M.M.)

Wyzwania na rynku żywca wieprzowego w Polsce. Praca pod red. nauk. E.J. Szymańskiej. – Wyd. SGGW, Warszawa 2017, 269 s.

Omawiana publikacja zawiera zbiór artykułów autorstwa naukowców-ekspertów zajmujących się zagadnieniami rynku wieprzowiny, które są pokłosiem konferencji zorganizowanej w październiku 2016 roku przez Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW, a poświęconej wyzwaniom na rynku żywca wieprzowego w Polsce na tle Unii Europejskiej. W opracowaniach omówiona jest aktualna sytuacja w produkcji i konsumpcji mięsa wieprzowego oraz czynniki warunkujące opłacalność i efektywność tej gałęzi produkcji zwierzęcej w Polsce z odniesieniem do rynku UE. Hodowla trzody chlewnej i produkcja żywca wieprzowego odgrywają w rolnictwie polskim bardzo dużą rolę z uwagi na warunki przyrodniczo-klimatyczne panujące w naszym kraju i dominującą pozycję wieprzowiny w strukturze spożycia mięsa. W ostatnich latach pogorszyły się jednak warunki gospodarowania producentów wieprzowiny, co spowodowane zostało m.in.: przyjęciem unijnych wymagań weterynaryjnych i środowiskowych, co wiązało się z poniesieniem nakładów inwestycyjnych; niskimi cenami skupu żywca w porównaniu do kosztów produkcji; pojawieniem się w 2014 roku afrykańskiego pomoru świń, czego skutkiem było embargo na polską wieprzowinę; działaniami zakładów przetwórstwa wieprzowego polegającymi na ustalaniu niższych cen skupu. Analiza czynników warunkujących sytuację podażowo-popytową na rynku żywca wieprzowego stanowiła podstawę artykułów wchodzących w skład monografii. Charakteryzują one m.in. następujące zagadnienia dotyczące rynku żywca wieprzowego: wybrane aspekty dobrostanu w chowie i hodowli trzody chlewnej; regionalne zróżnicowanie produkcji żywca wieprzowego w Polsce; czynniki kształtujące skup; wpływ cen żywca i zbóż na pogłowie trzody; skala a efektywność techniczna produkcji; znaczenie systemów jakości produkcji mięsa wieprzowego; analiza porównawcza rynku żywca wieprzowego w „starych” i „nowych” krajach UE; tendencje w spożyciu wieprzowiny w Polsce; działania interwencyjne w latach 2014-2016; uwarunkowania efektywności chowu trzody w polskich gospodarstwach. (M.M.)

Oprac. M.M.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

BACON C.M., BAKER G.A.: **The Rise of Food Banks and the Challenge of Matching Food Assistance with Potential Need: Towards a Spatially Specific, Rapid Assessment Approach** (Narodziny banków żywności i wyzwanie dopasowania pomocy żywnościowej do potrzeb: w kierunku terytorialnie specyficznych i szybkich metod oceny). – *Agricultural Human Values* 2017, vol. 34, nr 4, s. 899-919, <https://doi.org/10.1007/s10460-017-9783-y>.

W 2015 roku w USA pomoc żywnościowa świadczona była 45 milionom osób. Zdaniem autorów rosnąca liczba ludności korzystającej z tych świadczeń wynika z trendów ekonomicznych oraz prowadzonej polityki gospodarczej w USA, Wielkiej Brytanii i w innych zamożnych krajach. Coraz częściej występujące w krajach bogatych zjawisko biedy i niedożywienia rodzi konieczność tworzenia nowych instrumentów służących identyfikacji i rozwiązywaniu tych problemów. W artykule określono geograficzne obszary świadczenia pomocy żywnościowej oraz oceniono zapotrzebowanie na nią na poziomie obwodów spisowych. Wykorzystując System Informacji Geograficznej, zawierający dane demograficzne oraz informacje o lokalizacji podmiotów prowadzących pomoc żywnościową, opracowano instrument służący ocenie skali potencjalnego zaspokojenia potrzeb osób głodujących. Narzędzie to może być wykorzystywane przez wiele instytucji, takich jak: publiczne służby socjalne, banki żywności, agendy rządowe czy instytucje charytatywne. Opracowaną przez autorów metodologię zastosowano do przypadku hrabstwa Santa Clara w Kalifornii. Z przeprowadzonych badań wynika, że terytorialne rozmieszczenie pomocy żywnościowej odpowiadało rzeczywistemu zapotrzebowaniu w 80% miejskich i we wszystkich wiejskich obwodach spisowych. Odnotowano jednak liczne tereny i grupy ludności, które mogłyby skorzystać z nowych przedsięwzięć wsparcia żywnościowego. Zdaniem autorów skuteczność wsparcia najuboższych można poprawić dzięki nawiązywaniu współpracy pomiędzy odpowiednimi agendami rządowymi a społecznościami lokalnymi i religijnymi. (M.D.)

BONNANO A., RUSSO C., MENAPACE L.: **Market Power and Bargaining in Agri-food Markets: a Review of Emerging Topics and Tools** (Siła rynkowa i przetargowa na rynkach rolno-żywnościowych: przegląd nowych tematów i metod). – *Agribusiness* 2018, vol 34, no 1, s. 6-23, DOI: 10.1002/agr.21542.

Współczesny sektor rolno-żywnościowy charakteryzuje wysoki poziom koncentracji, złożone relacje pionowe oraz zaawansowane formy koordynacji. Zmiany zachodzące na rynkach poddały w wątpliwość możliwości adekwatnej oceny sytuacji oraz sporządzania prognoz za pomocą tradycyjnych modeli i narzędzi. Dlatego w prowadzanych obecnie analizach coraz częściej odchodzi się od założeń konkurencji doskonałej na rzecz koncepcji siły rynkowej, a także w kierunku teorii oligopolu oraz oligopsonu. W konsekwencji badacze konstruuja rozwiązania, modele i schematy nastawione na przezwycięzenie ograniczeń dotychczasowych nurtów naukowych. Autorzy artykułu dokonali przeglądu literatury odnoszącej się do kwestii siły i wpływu podmiotów w rolno-żywnościowych łańcuchach wartości. Oceniono pojawiające się podejścia teoretyczne i empiryczne, jak również zwracają uwagę na koncepcje wyznaczające przyszłe kierunki badań. Wśród rozpatrywanych poglądów znajdują się m.in koncepcje siły przetargowej i równoważącej, siły kupującego, jak również charakterystyka nowych nurtów w naukach o organizacjach i wielopoziomowym zarządzaniu. Zwrócono także uwagę na zagadnienie kontraktów i ich roli w kształtowaniu relacji w łańcuchach rolno-żywnościowych. (M.D.)

GARCIA H.C., KOLBE D.: **Dynamische Fähigkeiten der Exportdienstleister im Obst- und Gemüsesegment: Ansatzpunkte zur Überwindung von internen Exportbarriern** (Dynamiczne zdolności eksporterów w branży owocowo-warzywniej. Założenia do przezwycięzania wewnętrznych barier w eksporcie). – *German Journal of Agricultural Economics* 2017, vol. 66, nr 4, www.gjae-online.de.

Eksport świeżych owoców i warzyw jest realizowany przede wszystkim przez firmy pośredniczące. Wspomniane przedsiębiorstwa dostrzegają jednak liczne strategiczne problemy, które ograniczają ich konkurencyjność i rozwój na międzynarodowym rynku. Aby sprostać silnej konkurencji, wiele z tych przedsiębiorstw, często małych i średnich, musi posiadać odpowiednie, dynamiczne zdolności, które mogą przyczynić się do wzrostu sprzedaży i rozwoju firm. Autorzy artykułu podjęli próbę analizy dynamicznych zdolności przy użyciu badań jakościowych. Wyniki analiz wykazały, że kluczową rolę odgrywają cztery zdolności: zarządzanie stosunkami, orientacja na klienta, transparentność i komunikacja oraz zarządzanie marką. Poprawa umiejętności w wymienionych obszarach może skutkować wzrostem eksportu i wzmocnieniem pozycji na międzynarodowym rynku. (P.S.)

JASIŃSKI M., MASŁOŃ-ORACZ A.: **Rolnictwo i turystyka w rozwoju społeczno-ekonomicznym Mauritiusu.** – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego 2017, t. 17, z. 3, s. 145-153.

Począwszy od 1990 roku Afryka staje się obszarem wielkich możliwości inwestycyjnych i oferuje potencjał gospodarczy, który systematycznie staje się alternatywą dla rynków Azji. Osiągane stopy zwrotu inwestycji, należące do najwyższych na świecie, przyciągają biznes z USA, Chin, Japonii i Rosji. Według Banku Światowego wzrost gospodarczy krajów Afryki Subsaharyjskiej powinien w najbliższych latach przekroczyć istotnie średnią światową. W wielu państwach afrykańskich, w tym na Mauritiusie, dźwignią rozwoju społeczno-ekonomicznego są rolnictwo i turystyka. W przypadku Mauritiusa, będącego specyficzną, małą gospodarką wyspiarską, przełamanie silnych ograniczeń środowiskowych (mała powierzchnia, ograniczone zasoby naturalne, w tym żyznych gleb i słodkiej wody, izolacja, kłębki żywnościowe) i wejście na ścieżkę dynamicznego rozwoju skłania do poszukiwania podstaw tego sukcesu. Artykuł jest analizą i oceną miejsca rolnictwa oraz turystyki w procesie rozwoju ekonomiczno-społecznego tego państwa. Dla lat 2001-2015 przedstawia dane makroekonomiczne charakteryzujące rozwój gospodarki i turystyki oraz informacje o wielkości bazy hotelowej, liczbie turystów zagranicznych oraz rolnictwie, którego podstawą jest uprawa trzciny cukrowej, herbaty, ziemniaków, bananów, kukurydzy, tytoniu oraz przypraw (goździki, muszkatołowiec). Autorzy potwierdzają znaczenie rolnictwa i turystyki dla rozwoju gospodarki Mauritiusa oraz podkreślają istotną w tej kwestii politykę rządu, która zapobiegła zjawisku monokultury zarówno na poziomie rolnictwa, jak i sektora turystycznego. W miarę możliwości i warunkujących czynników ograniczana jest „monokultura cukrowa” i „monokultura usługowa”, gdyż oprócz usług turystycznych wyraźny jest rozwój innych, np. finansowo-bankowych. (M.M.)

MAMONOWA N.: **Patriotism and Food Sovereignty: Changes in the Social Imaginary of Small Scale Farming in Post-Euromaidan Ukraine** (Patriotyzm i suwerenność żywnościowa: zmiany w społecznym postrzeganiu drobnotowarowego rolnictwa na Ukrainie po Euromajdanie). – *Sociologia Ruralis* 2018, vol. 58, no 1, s. 190-212, DOI: 10.1111/soru.12188.

W artykule rozważano relacje pomiędzy patriotyzmem a suwerennością żywnościową na Ukrainie po okresie protestów na placu Niepodległości w Kijowie w 2013 roku. Analizowano, w jaki sposób rosnąca ukraińska tożsamość narodowa i nasilające się uczucia patriotyczne prowadziły do zmiany stosunku społeczeństwa do tradycyjnego i drobnotowarowego rolnictwa. Jeszcze niedawno rolnictwu rodzinnemu odmawiano perspektyw rozwoju, traktowano jako jedną ze strategii przetrwania oraz relikw przeszłości. Obecnie coraz więcej Ukraińców postrzega niewielkie gospodarstwa jako alternatywę dla wielkoobszarowego rolnictwa industrialnego. W małych gospodarstwach rodzinnych upatruje się szans na wytwarzanie zdrowej i ekologicznej żywności, zgodnie z europejskim modelem rolnictwa i strategicznym kierunkiem rozwoju ukraińskiej gospodarki. Wielkie farmy uważane są z kolei za dziedzictwo komunizmu, utrzymujące

się dzięki działalności skorumpowanych elit lokalnych. Prezentowana analiza wykorzystuje pierwotne i wtórne dane statystyczne oraz informacje jakościowe zebrane w badaniach terenowych przeprowadzonych w 2012 i 2016 roku, czyli przed i po wydarzeniach na Euromajdanie. W artykule ukazano, w jaki sposób aspiracje i rosnący patriotyzm oddziaływały na kształtujący się w Ukrainie dyskurs dotyczący „prawa do żywności i gospodarstwa”. Przemiany zachodzące w świadomości społecznej mogą skutkować zmianą trajektorii rozwoju ukraińskiego rolnictwa oraz przyczynić się do pojawienia się ruchów społecznych działających na rzecz suwerenności żywnościowej. Podobne tendencje zauważa się także w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, gdzie następuje zmiana, zarówno w stosunku do małych gospodarstw, jak również do tradycyjnego rolnictwa. Odzwierciedlają je chociażby koncepcje i programy wielofunkcyjnego rozwoju tego sektora. (M.D.)

MEYERDING S., SCHÖTTLER S., HERDWEG B.: **Entwicklung der Energieproduktivität und -intensität im deutschen Gartenbau von 2000 bis 2013** (Efektywność nakładów energetycznych w niemieckim ogrodnictwie w latach 2000-2013). – Berichte über Landwirtschaft 2017, vol. 95, nr 3, www.buel.bmel.de.

Autorzy artykułu analizowali problematykę nakładów energetycznych w niemieckim ogrodnictwie, gdyż efektywność nakładów na energię jest ważnym aspektem działalności gospodarczej. Gospodarka energetyczna jest istotnym elementem zrównoważonego rolnictwa. Autorzy badali tendencje zmian nakładów na energię w procentach nakładów ogółem w gospodarstwach rolnych. Materiał statystyczny obejmował 1200 gospodarstw ogrodniczych ze wszystkich segmentów rynku owocowo-warzywnego w latach 2000-2013. Wyniki badań wykazały, że nakłady na energię nieznacznie spadły i miało to wiele przyczyn. Wymieniono następujące czynniki: poprawa technicznej efektywności, ocieplenie klimatu oraz relatywny spadek cen energii. Produktywność nakładów energetycznych nie zmieniła się, gdyż wartość produkcji w przeliczeniu na jednostkę tych nakładów nie wzrosła. (P.S.)

PIZŁO W., MAZURKIEWICZ-PIZŁO A.: **Styl życia jako egzemplifikacja zmian zachowań konsumpcyjnych Polaków**. – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie: Polityki Europejskie, Finanse i Marketing 2017, nr 17, s. 104-117.

Pojęcie „styl życia”, które pojawiło się w naukach społecznych w latach 70. XX wieku opisuje zachowania społeczne i ekonomiczne konsumentów. Odnosi się zarówno do jednostki, jak i zbiorowości, a określa zmiany zachodzące w różnych sferach życia społecznego. Wyraża określone potrzeby poznawcze, otwartość społeczną, poglądy, postawy społeczne, kryteria wyboru, zainteresowania i oceny. Autorzy artykułu na podstawie badań CBOS z lat 1987-2015 dokonali diagnozy i oceny stylu życia polskiego społeczeństwa jako determinanty zmian w konsumpcji. Jako główne elementy stylu życia Polaków badano: szczęście, poczucie bezpieczeństwa osobistego,

partycypację w kulturze, spędzanie czasu z rodziną i przyjaciółmi, dobroczynność i gospodarowanie pieniędzmi. Analiza wyników badań pozwala na stwierdzenie, że wzrasta liczba Polaków szczęśliwych, których w danym roku spotkało „jakieś szczęście”, zwiększa się poczucie bezpieczeństwa w relacjach społecznych, a dzięki poprawie zamożności Polacy powszechniej uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych i wypoczywają poza domem. Wzrasta także aktywność charytatywna, przy czym dominującą jej formą jest przekazywanie pieniędzy. Natomiast zmniejszeniu uległ, co istotne jest w kontekście zmian stylu życia, odsetek osób zaciągających pożyczki w „instytucjach finansowych”. Podkreślić należy, że styl życia stanowi często wyznacznik pozycji społecznej oraz osobowości, a istnienie poszczególnych stylów życia uzależnione jest od 4 głównych czynników: stosunków społecznych, dostępności towarów, uczestnictwa w konsumpcji i aktywności konsumentów. (M.M.)

ROLLA A.L., NUÑEZ M.N., GUEVARA E.R., MEIRA S.G., RODRIGEZ G.R., de ZÁRATE M.I.O.: **Climate Impacts on Crop Yields in Central Argentina. Adaptation Strategies** (Wpływ zmian klimatu na plony w centralnej Argentynie. Strategie adaptacyjne). – *Agricultural Systems* 2018, vol. 160, February, s. 44-59, <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2017.08.007>.

Ważnym regionem rolniczym na świecie, liczącym około sześćdziesiąt milionów hektarów gruntów rolnych, jest Pampas. Tereny te mają szczególne znaczenie dla Argentyny, ponieważ uprawia się tam znaczną część produktów rolnych przeznaczonych na eksport. W artykule określono wpływ przyszłych zmian klimatu na wielkość plonów pszenicy, kukurydzy i soi w tym regionie oraz dokonano oceny możliwości adaptacji tych upraw do zakładanych scenariuszy zmian. W badaniach wykorzystano model klimatyczny CCSM4 opracowany w Centrum Badań Atmosferycznych w USA. Przeprowadzone projekcje wskazują na sezonowy wzrost średnich temperatur minimalnych i maksymalnych w bliskiej (lata 2015-2039) i dalszej przyszłości (2075-2099). Jednocześnie w nieodległym czasie prognozuje się zwiększenie rocznych sezonowych opadów, a znacznie później istotny wzrost ich poziomu. Uzyskane wyniki dotyczyły rozwoju sytuacji w wariacie skrajnej emisji dwutlenku węgla. Wyniki modelowania wskazują ponadto, iż w nadchodzącym okresie zmniejszą się plony pszenicy, a wzrosną kukurydzy i soi. Zmiany te nastąpić mają przy uwzględnieniu regionalnego poziomu bazowego i założeniu umiarkowanej (RCP4.5) oraz skrajnej wielkości koncentracji dwutlenku węgla (RCP8.5). W dalszej przyszłości zaznaczyć się ma jednocześnie spadek plonów pszenicy w scenariuszu RCP4.5 i ich wzrost w scenariuszu RCP8.5. W obydwu wymienionych wariantach spodziewany jest wzrost plonów soi i kukurydzy. Autorzy proponują krótkookresowe i długookresowe strategie adaptacyjne mające skutkować wzrostem plonowania pszenicy i kukurydzy na poziomie do 40%. Ze względu na oczekiwane zwiększenie produkcji nie sformułowano propozycji adaptacyjnych dla upraw soi. (M.D.)

ŚREDZIŃSKA J., STANDARA A.: **Wykorzystanie analizy czynnikowej do badania determinant dochodów gospodarstw rolnych (na przykładzie krajów Europy Środkowo-Wschodniej)**. – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* 2017, nr 118, s. 5-17.

Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych warunkowana jest czynnikami zewnętrznymi, z których podstawowym jest polityka rolna, oraz wewnętrznymi mającymi znacznie większy wpływ na kształtowanie dochodów. Określenia czynników endogennych determinujących dochody gospodarstw rolnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej podjęły się autorki artykułu. Badania prowadziły na podstawie danych z lat 2011-2013 z 87 makroregionów FADN z „nowych” krajów UE: Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii, Słowacji, Słowenii i Węgier. W analizach uwzględniono 11 zmiennych, które zostały uznane za czynniki kształtujące dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego i które odzwierciedlają następujące cechy gospodarstwa: potencjał produkcyjny (6 zmiennych), intensywność wytwarzania (2 zmienne), wartość produkcji, wydajność produkcji roślinnej, dopłaty do działalności operacyjnej. Stwierdzono, że w analizowanej grupie państw kluczowe znaczenie w kształtowaniu dochodu gospodarstw rolnych miały zasoby czynników wytwórczych, skala produkcji i stopień wsparcia dopłatami do działalności operacyjnej. Jest to wniosek zasadny, gdyż w porównaniu do państw „starych” członków UE gospodarstwa Europy Środkowo-Wschodniej nadal charakteryzuje rozdrobniona struktura agrarna. Ważnymi czynnikami warunkującymi sytuację dochodową były także intensywność wytwarzania, wydajność produkcji roślinnej oraz techniczne uzbrojenie pracy i ziemi. (M.M.)

WASILEWSKA E.: **Starość demograficzna obszarów wiejskich i jej zróżnicowanie**. – *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 2017, t. 104, z. 3, s. 75-85.

Ze względu na coraz bardziej pogłębiający się proces starzenia się ludności oraz znaczenie skutków tego zjawiska dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju istotna jest jego analiza zarówno z punktu widzenia zaawansowania i dynamiki, jak i przestrzennego zróżnicowania. Badania zjawiska starzenia się ludności mogą być prowadzone w układzie statycznym, tj. zmierzając do określenia stanu zaawansowania starości demograficznej na danym obszarze i w określonym momencie, lub w układzie dynamicznym – prowadzącym do określenia zmian w tym zakresie. Autorka artykułu określiła przestrzenne zróżnicowanie poziomu starości demograficznej oraz dynamikę procesu starzenia się populacji mieszkańców terenów wiejskich na tle przebiegu tego procesu w polskich miastach. Analizę statyczną prowadzono dla roku 2000 i 2005, natomiast dynamiczną w latach 2000-2015, prowadząc rozważania odrębnie dla ludności wiejskiej i miejskiej. Stwierdzono znaczne zróżnicowanie poziomu starości demograficznej i procesu starzenia się ludności w układzie wojewódzkim oraz przekroju miasto-wieś. Najwyższy współczynnik starości na terenach wiejskich odnotowano w województwach podlaskim, lubelskim i świętokrzyskim, najniższy w pomorskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim. Na obszarach wiejskich potwierdzono niższy stopień zaawansowania starości demograficznej oraz mniejszą dynamikę tego procesu niż w miastach. (M.M.)

WEBER R., MUSSHOF O.: **Can Flexible Agricultural Microfinance Loans Limit the Repayment Risk of Low Diversified Farmers** (Czy elastyczne mikropożyczki rolnicze ograniczają ryzyko spłaty przez rolników o niezróżnicowanych dochodach). – *Agricultural Economics* 2017, vol. 48, no 5, s. 537-548, DOI:10.1111/agec12355.

W ostatnich latach w wielu krajach świata popularnością cieszą się mikropożyczki oferowane przez niewielkie instytucje finansowe. Duże zainteresowanie tymi produktami zaznaczało się szczególnie wśród osób z ograniczonym dostępem do usług finansowych, prowadzących niewielką działalność gospodarczą. Z mikropożyczek w małej skali korzystano dotąd w takich branżach jak rolnictwo, uzależnionych silnie od pogody i narażonych na wahania dochodów. Artykuł dotyczy kwestii ryzyka kredytowego związanego z udzielaniem mikropożyczek z elastycznym harmonogramem spłat, które wydają się być dopasowane do potrzeb sektora rolnego. Elastyczne harmonogramy spłat, dzięki wcześniej określonym okresom bezodsetkowym, pozwalają na rozłożenie rat kapitałowych w zależności od wielkości osiągniętych zysków. Autorzy opracowania wykorzystali unikalną bazę danych jednej z komercyjnych instytucji finansowych z Madagaskaru, udzielającej pożyczek producentom rolnym. Rolnictwo pełni ważną rolę w gospodarce Madagaskaru, ponieważ odpowiada za 26% PKB i około 70% miejsc pracy. Dzięki zastosowaniu metody łączenia według prawdopodobieństwa (*propensity score matching*) rozpatrywano dwie grupy rolników z różnym rodzajem mikropożyczek, a w szczególności analizowano wpływ zdefiniowanych okresów karencji na ryzyko kredytowe. W badaniu ponad 2,7 tysiąca pożyczek wyróżniono ze względu na wielkość ryzyka trzy kategorie świadczeń. Ponadto uwzględniono specyfikę regionalną wypłacanego wsparcia. Z przeprowadzonych analiz wynika, że pożyczki z określonymi uprzednio okresami karencji charakteryzowały się istotnie większymi opóźnieniami w należnościach. Taki efekt uwidocznił się we wszystkich trzech wyodrębnionych grupach pożyczek wypłacanych gospodarstwom o niewielkim poziomie zróżnicowania produkcji. W przypadku gospodarstw z wielokierunkową produkcją opóźnienia spłat dotyczyły jedynie pożyczek o najwyższym ryzyku. (M.D.)

Oprac. Zespół